
Bistrița în apărarea Belgradului.

Cheltuielile orașului pentru luptele împotriva turcilor (sec. XVI)

Dr. Maria FRÎNC

Institutul de Istorie „George Barițiu”
al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca
Trans.Script–Centrul de Diplomatică
și Paleografie Documentară Medievală,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
maria.frinc@ubbcluj.ro

Rezumat. Încă de la începuturile așezării lor în Transilvania, sașii au jucat un rol important în apărarea graniței sud-estice și nord-vestice a Regatului Ungariei. În cuprinsul studiului de față este analizat efortul militar suportat de orașul Bistrița în 1521, în contextul cruciadei de la Belgrad. Cheltuielile orașului pentru plata mercenarilor și achitarea diverselor servicii necesare pregătirii luptei sunt discutate pe marginea unui registru din 1521, păstrat la Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, în fondul arhivei orașului Bistrița, seria socoteli.

Cuvinte cheie: mercenari, turci, Belgrad, Soliman Magnificul, Bistrița.

Bistrița in the Defence of Belgrad.

The City's Expenses for the Battles against the Turks (16th Century)

Abstract. Since the early days of their settlement in Transylvania, the Saxons have played an important role in defending the southeastern and northwestern borders of the Kingdom of Hungary. This study examines the military efforts undertaken by the city of Bistrița in 1521 in the context of Belgrad crusade. The city's expenses for paying mercenaries and covering various services necessary for preparing for the battle are discussed based on a 1521 register preserved at the National Archives – Cluj, within the archive of the city of Bistrița, in the “Accounts” series.

Keywords: Mercenaries, Turks, Belgrade, Suleiman the Magnificent, Bistrița.

Prima jumătate a secolului al XVI-lea aduce schimbări majore pe plan internațional. Moartea sultanului Selim I, în septembrie 1520 a fost privită ca un moment de *respiro* de către conducătorii țărilor din Apus și mai cu seamă de regele Ungariei, care a resimțit permanent pericolul invaziei armatei otomane la granițele țării sale. În urma decesului sultanului, preluarea conducerii Imperiului de urmașul său se aștepta a fi una marcată de tulburări politice și sociale, fapt care ar distra atenția armatei turcești de la Europa. În ciuda acestei speranțe a monarhilor din Estul și Sud-Estul bătrânului continent, Selim a lăsat în urma sa doar un fiu, Soliman, care a urcat pe tron fără lupte dinastice¹. Regele Ungariei se aștepta ca domnia lui Soliman să aducă pacea în Europa, nădăjduind la izbucnirea unei revolte în interiorul Imperiului Otoman, fapt care i-ar fi amânat planurile expansioniste. La scurtă vreme însă de la preluarea puterii, Soliman, supranumit „Magnificul”, înștiințat de slăbiciunea monarhiei maghiare în apărarea țării și de posibilitatea dobândirii unei victorii asupra acesteia, ordonă canalizarea eforturilor militare spre granițele Regatului Ungariei². Aflând de planul turcilor, Ludovic al II-lea poruncește mobilizarea armatei, efort militar pe care urmărea să îl suplimenteze cu sprijinul monarhiilor din centrul și vestul Europei. La apelul său de ajutor au răspuns însă puține țări, fapt care îl pune pe monarh într-o situație extrem de dificilă în apărarea granițelor regatului său³. Atmosfera tensionată de pe plan extern este întreținută și de tulburările din interiorul regatului, vizibile în opoziția nobilimii de a ridica oamenii la arme. Împotrivirile marii nobilimi influențează puternic sistemul de apărare al țării, întrucât în urma reformelor militare implementate în a doua jumătate a veacului al XV-lea, o parte semnificativă din armata regatului era constituită din corpurile de oaste formate de prelați și baroni. Scopul alcătuirii unor astfel de oști a fost acela de a accelera mobilizarea armatei, care trebuia să facă față raidurilor otomane tot mai dese, de scurtă durată și desfășurate în diferite zone. În această situație, prin înființarea banderilor, puteau fi mobilizate doar oștile din zona amenințată. Soldații prelaților și baronilor erau în cea mai mare parte echipați cu un armament ușor care le permitea o mai bună mobilitate în cazul unor atacuri rapide sau în zone mai greu accesibile. Acești soldați însă, nu puteau să facă față unei confruntări cu turcii pe câmp deschis.

Reformele militare au cuprins și un plan de taxare diferit, marii latifundiari nemaifiind obligați să transmită impozitele colectate pentru întreținerea armatei la trezoreria regală, ci păstrau sumele de bani cu scopul formării corpului de oaste gata oricând să lupte pentru apărarea țării. Această măsură a creat probleme la nivel militar prin discrepanțe în ceea ce privește dotarea soldaților, ca efect al interesului sau dezinteresului prelatului ori baronului, precum și a posibilităților lui economice. Mai mult decât atât, colectarea banilor pe plan intern, măsură care ar fi trebuit să eficientizeze strângerea dărilor și folosirea lor în

1 Mustafa 1976, pp. 183–184.

2 Decei 1978, pp. 159–168.

3 Pálosfalvi 2018, pp. 372–383.

scop de apărare, a produs o secătuire a trezoreriei regale care ajunge în imposibilitatea întreținerii armatei țării⁴.

Astfel, regele, pus în fața unei situații de penurie monetară, încearcă diverse mijloace de obținere a banilor necesari. În iunie 1521 a murit arhiepiscopul de Esztergom, Tamás Bakóc. Averele adunate de prelat de-a lungul vieții, compusă din bani și bunuri, a fost preluată de regalitate, care a transformat obiectele de podoabă în monede. Lipsa banilor și necesitatea lor într-un moment atât de critic pentru țară l-a determinat pe monarh să recurgă la devalorizarea monedei⁵. O altă metodă de obținere a resurselor financiare este reprezentată de taxele extraordinare impuse voievodului Transilvaniei și mai cu seamă orașelor săsești⁶.

Sașii, încă de la începuturile așezării lor în zonele de sud-est și nord-est ale Transilvaniei, au dobândit privilegiile regale prin care le erau consemnate atât beneficiile economice, comerciale, politice, juridice, cât și obligațiile militare pe care le aveau față de monarh⁷. În diploma *Andreanum* emisă de regele Andrei al II-lea în 1224 se stipula faptul că sașii din ținutul Sibiului trebuiau să trimită 500 de soldați, în cazul în care regele conduce armata pentru un conflict desfășurat în interiorul țării, 100 de soldați pentru un conflict din exteriorul țării și 50 pentru o luptă din afara regatului la care regele nu participă *in persona*⁸. Obligațiile militare ale sașilor au fost menționate de-a lungul timpului în reinnoirile privilegiilor, precum și în ordinele de mobilizare a armatei. Unele districte au fost scutite temporar de participarea la luptă, iar în alte cazuri, în apelul la luptă este specificată participarea și dotarea soldaților „după posibilități”⁹. Cu toate acestea, rolul jucat de sași în apărarea regatului este de necontestat¹⁰. O chemare la luptă venită din partea regalității și a voievodului Transilvaniei s-a răspândit în scaunele și districtele săsești în 1521¹¹.

La începutul aceluși an, turcii conduși de sultanul însuși înaintează spre Regatul Ungariei. Armata otomană s-a împărțit în mai multe direcții de atac, un corp de oaste condus de Ahmed Pașa înaintează spre cetatea Šabac, iar altul condus de Pîrî Mehmed a pornit înspre Belgrad. Tătarii din est sunt pregătiți să intervină în cazul unui ajutor primit de regele Ungariei din partea Poloniei¹². În fața unei amenințări de o asemenea anvergură, regele Ungariei ordonă mobilizarea generală, la care trebuiau să răspundă și sașii din Transilvania. Într-un studiu privind organizarea militară a Transilvaniei, cercetătorul Liviu Cîmpeanu descrie modul de mobilizare al armatei sașilor. Chemarea la luptă, sașii au primit-o fie direct de la rege, fie de la voievod, vicevoievod sau castelani. Porunca era adresată,

4 Szabó 2019, pp. 67–91; Pálosfalvi 2018, pp. 39–46.

5 Pálosfalvi 2018, p. 379.

6 POB, seria I. Documente medievale, nr. 606, Berger, I, nr. 695.

7 Cîmpeanu 2022b; Oșteni, pp. 151–165.

8 *Ub.* I, nr. 43.

9 Cîmpeanu 2022a, p. 149.

10 Cîmpeanu 2019, pp. 125–144.

11 Hurmuzaki, doc. CCCCLV.

12 Pálosfalvi 2018, pp. 377–383; Kiss 1889, pp. 389–408.

în principal, Universității Săsești, care, mai apoi, o transmitea în scaunele și districtele aparținătoare. Sașii aveau obligația militară doar față de monarh, nu și față de voievodul sau vicevoievodul Transilvaniei. Din acest motiv, sunt întâlnite de-a lungul Evului Mediu apeluri de participare la luptă adresate de voievodul Transilvaniei sașilor pe care aceștia le ignoră¹³. În cazul amenințării otomane din 1521, porunca de participare la luptă le-a fost adresată de regele Ungariei, care cere sibienilor să se pună sub comanda voievodului Transilvaniei. La acest conflict militar nu trebuiau să ia parte doar sașii din ținutul Sibiului, ci și cei din districtul Bistriței.

Arhiva orașului Bistrița, un izvor nesecat de surse scrise medievale, deși a fost amplu cercetată de-a lungul vremii¹⁴, conține încă numeroase documente neexploatate de istorici. În seria socoteli a arhivei orașului se regăsește un registru din 1521 privitor la mercenarii înscriși în luptele împotriva turcilor¹⁵. Materialul subiacent al acestui act este hârtia, fiind alcătuit din 12 file recto-verso, cu dimensiunile aproximative de 15/23 cm. Unele file ale registrului, respectiv 5r, 7-10 r.-v. sunt albe. Registrul a suferit intervenții ulterioare în numerotarea filelor astfel că, fila 11 r.-v. a fost renumerotată 7, iar fila 12 a primit cifra 8. Modificările s-au produs prin anularea numerotării filelor albe. Primele trei file ale registrului conțin o listă de cheltuieli suportate de orășenii Bistriței pentru plata mercenarilor. Numele orășenilor este precedat de un număr, care reprezintă quartalul din care aceștia fac parte. În urma unei analize cantitative, se poate observa că din fiecare cartier au plătit pentru mercenarii înscriși în lupta împotriva turcilor aproximativ 20 de orășeni. Fiecare a achitat 3 florini, cu excepția lui Alexius Vincz care a plătit 2 florini. Pe fila 3r au fost operate anume corecturi, numele lui Preter (corect Peter) Beer este corectat în Mates Beer, în vreme ce numele lui Caspar Alperch este tăiat. Este posibil că aceste intervenții au fost făcute în momentul întocmirii registrului, deoarece lista contribuabililor este urmată de o consemnare a totalului acestora, 96, ori fără anularea numelui lui Caspar, numărul acestora ar fi fost de 97. În plus, se poate ca Alexius Vincz menționat cu plata sumei de doi florini să fi achitat în realitate trei florini, deoarece la finalul listei contribuabililor este însemnată și suma de bani pe care aceștia au plătit-o în total, respectiv 288 de florini, total care rezultă doar dacă și Alexius a plătit aceeași suma asemenea concetățenilor săi. Consemnarea sa cu suma de doi florini, reprezintă o greșeală a scribului.

Dincolo de aspectele economice înregistrate, suma de trei florini achitată de fiecare cetățean al orașului Bistrița oferă detalii privind echipamentul militar al mercenarilor, un echipament ușor care nu era atât de costisitor. În marja de 1–3 florini, conform studiilor

13 Cîmpeanu 2022a, pp. 152–154; Cîmpeanu 2019, pp. 134–136.

14 Berger, I-II; Nussbächer 1970, pp. 5–22; Matei 1976, pp. 454–464; Moldovan 2009, pp. 87–98; Ghițan 1976, pp. 134–138; Gündisch 1976, pp. 147–191; Goldenberg 1960, pp. 59–78; Gündisch 1977, pp. 337–347; Iorga 1899; Simon, Szabó, *Die mittelalterliche Stadt Bistritz*; Dordea 1985, pp. 223–279; Gross 2024, pp. 81–100.

15 POB, seria Socoteli, IV c, nr. 728.

de istorie militară, se încadrează pedestrașii și călăreții echipați cu un armament ușor¹⁶. Angajarea unor astfel de soldați de către orașul Bistrița, reiese atât din sumele de bani alocate acestui scop, cât și din alte registre de socoteli ale orașului, unde acești mercenari, *stipendiarii*, au fost menționați mai explicit ca *pixidarii* și husari¹⁷.

Nu se știe dacă toți mercenarii plătiți de bistrițeni în 1521 erau pedestrași sau călăreți, însă cel puțin o parte dintre ei erau ecveștri. Informația survine din registrul pomenit unde pe filele 4-5 sunt consemnate cheltuielile din banii orașului pentru mercenari, potrivit numărului de călăreți. Pentru un călăreț au fost achitați circa 3 florini și 50 de dinari, orașul Bistrița reușind să adune pentru lupta antiotomană 42 de călăreți. Alături de oraș, au fost mobilizați și soldați din satele aparținătoare districtului Bistriței. Satul Dumitra a înrolat cei mai mulți mercenari călare, în număr de șase, urmat apoi de Târpiu și Ghinda.

Din banii colectați pentru mobilizarea armatei au fost achitate și o serie de cheltuieli suportate de familiari ai orașului pentru pregătirea luptei. Astfel, lui Sigismund i-au fost achitați patru florini, iar lui Ioan Schraut doi florini. Cei care au curățat armele au primit trei florini, iar unui anume Mihail i-au fost dați trei florini pentru cele necesare procurării carului, probabil fiind vorba de un car de luptă.

În registrul de socoteli pomenit din 1521 pe ultimele file, respectiv șapte și opt—după renumerotarea filelor—sunt consemnați mercenarii orașului. Lista este plină de corecturi, unele nume fiind tăiate, iar altele adăugate. Intervențiile ulterioare sunt vizibile prin tușul mai gros în cazul numelor adăugate, însă grafia literelor sugerează că aceste corecturi au fost realizate în perioada contemporană registrului. Lista cuprinde numele mercenarilor angajați de orașul Bistrița, care fac parte din rândul orășenilor. Aceștia sunt consemnați pe două coloane, pe cartiere, iar trecerea de la un cartier la celălalt este semnalată fie printr-o spațiere, fie prin trasarea unei linii la finalul listei mercenarilor dintre cartierele doi și trei. Mercenarii sunt întâlniți și în registrele de socoteli ale orașului din 1520¹⁸. Printr-o comparație a listelor de socoteli cu cea a mercenarilor din 1521, se poate observa că, în cea mai mare parte, aceștia sunt însemnați în ordinea în care sunt trecuți în lista socotelilor din anul precedent. Intervențiile ulterioare vizibile în lista mercenarilor reprezintă mai degrabă o corectare a ordinii acestora. Spre exemplu, pe fila 7r. pe prima coloană, printre primii mercenari înscrși este și Tatraßy Matyaß. Numele său a fost scris ulterior, fapt vizibil prin tușul mai pronunțat. În lista socotelilor din 1520, cetățenii care și-a plătit darea și care sunt pomeniți și în 1521 ca mercenari sunt însemnați în următoarea ordine Endres Toepper, Thatras Mathias, Steffen Toepper și Steffen Conradt. În lista mercenarilor ordinea acestora este Endres Topper, Stephanus Topper Tatraßy Matyaß, Stephanus Conrat. Întrucât în lista mercenarilor între Endres și Steffen Toepper nu mai era spațiu, scribul a inserat numele

16 Szabó 2019, pp. 80–85.

17 POB, seria Socoteli, IV a, nr. 18, f. 4r; IV a, nr. 17, f. 17 r.-v, f. 19v.

18 POB, seria Socoteli, IV A. 1; IV a. 17; IV A.3; IV A.4. Vezi Simon, Szabó, *Die mittelalterliche Stadt Bistritz*.

lui Tatraşy între Stephanus Topper și Stephan Conrat, păstrând, cât se poate, ordinea din lista socotelilor. Dacă spațiul nu îi permitea să însereze în coloană numele mercenarilor, în unele cazuri acesta a fost scris alături, cum este exemplul lui Hans Groo scris lângă Blos Ham, după cum sunt însemnați și în lista socotelilor. Este de menționat faptul că listele de socoteli din 1520 nu au fost copiate în integralitate, întrucât sunt orașeni ai Bistriței care figurează în lista socotelilor achitând taxele, dar care nu au fost angajați ca mercenari. Cu toate acestea, ordinea în care sunt consemnați mercenarii o urmează în mare parte pe cea din socoteli¹⁹. Se poate presupune astfel că, în momentul în care a fost întocmită lista mercenarilor orașului Bistrița, scribii au folosit socotelile orașului din anul anterior pentru fiecare cartier în parte.

Un alt detaliu important care merită a fi subliniat privește grafia numelor mercenarilor. Numele acestora diferă puțin de lista socotelilor din anul precedent, fără însă a pune la îndoială identitatea persoanei, spre exemplu Joryg Foeltsch din lista mercenarilor se regăsește în lista socotelilor ca Jorig Folts²⁰ sau mercenarul Valten Tschurp este însemnat în registrul de socoteli drept Velten Schurp²¹, mercenarul Lorencz Pogner este consemnat în socoteli drept Lorincz Bogner²². Diferența grafiei sugerează faptul că lista mercenarilor din 1521 a fost întocmită prin dictare, chiar dacă, probabil, a fost folosită ca suport lista socotelilor din anul anterior.

În urma unei analize cantitative reiese faptul că din primul cartier au fost mobilizați 46 de mercenari, din al doilea, 38, al treilea 27 și ultimul 48. Diferența dintre cartiere în privința numărului de soldați înrolați trebuie pusă în legătură cu numărul locuitorilor din acel cartier. Astfel, faptul că din al treilea cartier au fost mobilizați cei mai puțini soldați este cauzat și de numărul mai mic de locuitori din acel cartier²³. Analizând numărul locuitorilor pe cartiere în listele de socoteli din 1520 și numărul de soldați înrolați, se poate presupune că la 3–4 locuitori a fost trimis un mercenar. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, Universitatea Săsească a stabilit un regulament pentru scaunul Sibiu privind modalitatea de recrutare a soldaților. În conformitate cu acesta, trebuiau să fie ridicați la arme un număr egal de soldați din fiecare cartier pentru o echilibrare a prejudiciului²⁴. Analizând lista mercenarilor orașului Bistrița din 1521, se poate afirma că această procedură a fost urmată încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Oastea mobilizată de districtul Bistriței trebuia, conform cererii venită din partea voievodului Transilvaniei, să înainteze spre Sebeș, unde avea să facă joncțiunea cu celelalte

19 POB, seria Socoteli, IV A 1. Simon, Szabó, *Die mittelalterliche Stadt Bistritz*.

20 *Ibidem*.

21 POB, seria Socoteli, IV A 17. Simon, Szabó, *Die mittelalterliche Stadt Bistritz*.

22 POB, seria Socoteli, IV A 3. Simon, Szabó, *Die mittelalterliche Stadt Bistritz*.

23 Cel de-al treilea cartier a fost atestat cu numărul cel mai mic de locuitori și în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Gündisch, 1976, p. 178-180. Vezi și: POB, seria Socoteli, IV A. 1; IV a. 17; IV A.3; IV A.4.

24 Cîmpeanu 2022a, pp. 155–156.

corpuri de oaste ale Transilvaniei supuse comenzii voievodului²⁵. La porunca acestuia trebuiau să răspundă și celelalte orașe săsești. Socotelile orașului Sighișoara din 1522 înregistrează suma de bani colectată pentru întreținerea armatei care avea să lupte la Belgrad. Dintre satele care au făcut parte din scaunul Sighișoara, cel mai mult a plătit Apoldul 68 de florini, urmat de Șaeș 57, Agnita 40 etc., suma totală fiind de 437 de florini și 36 de aspri²⁶. Nu se știe dacă banii a fost folosiți pentru angajarea unor mercenari sau achitarea unor servicii, însă consemnarea informației în lista socotelilor reflectă angajarea scaunului Sighișoarei în lupta de apărare a Transilvaniei de turci. O pregătire similară a întreprins-o și districtul Țării Bârsei, unde socotelile orașului Brașov înregistrează cheltuielile suportate pentru achitarea diferitelor servicii întreprinse de familiari ai orașului în acest context militar. Printre cele mai importante și mai des întâlnite servicii sunt cele de spionaj. Orașul Brașov a plătit unui spion care a fost în cetatea de la Belgrad pentru a afla planurile turcilor un florin, iar unui român care a fost trimis în Țara Românească pentru a cerceta ajutorul turcilor i-au fost dați 36 de aspri²⁷.

În ciuda mobilizării armatei și a pregătirii militare pentru confruntarea cu otomanii, oastea transilvăneană și chiar și cea a Regatului Ungariei nu a ajuns la timp pentru a popri avansul turcilor în Europa. În iulie 1521, când încă voievodul Transilvaniei făcea apel la scaunele și districtele săsești să trimită soldați, armata condusă de Ahmed Pașa a cucerit cetatea Sabac. Căderea acestei cetăți în mâinile turcilor a creat și mai multă tensiune în rândul armatei maghiare. Regele Ungariei cere din nou ajutor țărilor din Apus, argumentând nevoia susținerii armatei sale în rolul de bastion al Europei pe care cetatea Belgrad și regatul său îl dețin. În ciuda acestui apel, ajutorul întârzie să apară. În urma cuceririi cetății Sabac, armata lui Ahmed Pașa, în frunte cu sultanul însuși înaintează spre Belgrad, unde deja în 3 iulie a ajuns corpul de oaste condus de Pîrî Mehmed. În urma unui asediu de aproape două luni și din pricina întârzierii armatei regatului, vicebanul Balász Oláh predă cetatea Belgrad turcilor, în 28 august 1521²⁸.

Căderea cetății Belgrad în mâinile turcilor reflectă slăbiciunea Regatului Ungariei. Insuficiența resurselor financiare, a ajutorului intern și extern, suplimentată de absența unui conducător de oști abil în mobilizarea și coordonarea armatei au creat un cadru propice izbânzii otomane. Lipsa de experiență a regelui Ungariei, un tânăr care abia împlinise 15 ani, nu este singurul motiv la eșecului de la Belgrad. Nici voievodul Transilvaniei, Ioan Zápolya, nu a reușit să formeze repede un corp de oaste care să ajungă în timp util la Belgrad. Astfel, efortul depus de orașul Bistrița pentru plata mercenarilor înscriși în registrul din 1521, precum și cheltuielile suportate de celelalte orașe săsești cu scopul apărării cetății, nu

25 Berger, I, nr. 727, 728.

26 POS – Socoteli anuale – Acte, nr. 1, f. 1, f. 11-14. Simon 2011, pp. 168–170; Teutsch 1853, pp. 137–161.

27 Quellen zur Geschichte 1886, pp. 358, 361.

28 Popović 2018, pp. 6–14. Kiss 1889, pp. 408–440.

a reușit să producă rezultatul scontat, voievodul ajungând la Belgrad abia după cucerirea cetății de turci. Retrasă la Istanbul, armata Imperiului Otoman continuă să prezinte un pericol pentru țările române și Regatul Ungariei, în anii care au urmat fiind ciocniri repetate între armata creștină și cea musulmană, conflicte la care au luat parte și orașele săsești și care se soldează în 1526 cu bătălia de la Mohacs și căderea Regatului Ungariei.

Bibliografie

Surse de arhivă

- POB-seria I. Arhivele Naționale-Serviciul Județean Cluj, Fond Primăria orașului Bistrița, Documente medievale seria I. Documente medievale
- POB-seria Socoteli Arhivele Naționale-Serviciul Județean Cluj, Fond Primăria orașului Bistrița, seria Socoteli.
- POS-Socoteli Arhivele Naționale-Serviciul Județean Brașov, Fond Primăria orașului Sighișoara, Seria Socoteli anuale-Acte.

Ediții de documente

- Berger I-II *Urkunden-Regesten Aus Dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Albert Berger (ed.), vol. I-II (1203-1570), Köln, 1986.
- Hurmuzaki *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, Nicolae Iorga (ed.), vol. XV – Acte și Scrisori din Arhivele orașelor ardelenne (Bistrița, Brașov, Sibiu), partea I (1358-1600), București, 1911
- Quellen zur Geschichte 1886 *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen. Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt*, I (1503-1526), Kronstadt, 1886.
- Ub. I *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Franz Zimmermann, Carl Werner (ed.), vol. I (1191-1342), 1892.
- Simon 2011 Zsolt Simon, *Quellen die Schäßburger Rechnung von 1522*, în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, 34, 2011, p. 167-185.
- Simon, Szabó, *Die mittelalterliche Stadt Bistritz* *Die mittelalterliche Stadt Bistritz* Zsolt Simon, András Péter Szabó, *Die mittelalterliche Stadt Bistritz/ Nösen in Siebenbürgen und ihre Rechnungsbücher Einleitung*, <https://www.ungarisches-institut.de/forschungen/projekte/laufende-projekte/251-die-mittelalterlichen-rechnungsbu%CC%84cher-der-stadt-bistritz-in-siebenbu%CC%84rgen-2.html>, accesat în 16.12.2024

Surse de specialitate

- Szabó 2019 B. Szabó János, „A Magyar Királyság hadszervezete és hadserege (1490-1529)”, în B. Szabó János, Fodor Pál, *Új Korszak Határán: Az Európai Allamok Hadügye és Hadseregei A Mohácsi Csata Korában*, Budapesta, 2019, pp. 67–92.
- Cîmpeanu 2019 Liviu Cîmpeanu, „Obligații militare și ordine de mobilizare a orașelor săsești din Transilvania la sfârșitul Evului Mediu”, în *Historia Urbana*, 27, 2019, pp. 123–144.

- Cîmpeanu 2022a Liviu Cîmpeanu, „Ad Retinendam Coronam. Military Organization At the Transylvanian Border in the Late Middle Ages. The Transylvanian-Saxon Militias”, în Florin Nicolae Ardelean, Liviu Cîmpeanu, Romulus Gelu Fodor, Livia Magina (editori), *From Medieval Frontiers to Early Modern Borders in Central and South-Eastern Europe*, Berlin, 2022, pp. 141–173.
- Cîmpeanu 2022b Liviu Cîmpeanu, „Oșteni de nădejde și rebeli de temut. Rolul militar al sașilor în Transilvania medievală (secolele XIII-XV)”, în Rudolf Gräf, Andreea Buzaș (coord.), *Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu (1956-2021). 65 de ani de provocări istoriografice și culturale*, Cluj-Napoca, 2022, pp. 151–166.
- Decei 1978 Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, București, 1978.
- Dordea 1985 Ioan Dordea, „Primăria orașului Bistrița”, în *Îndrumător în Arhivele Statului Județul Cluj*, București, 1985, pp. 210–281.
- Ghițan 1976 Teodor Ghițan, „Un important document bistrițean de la 1366”, în *File de Istorie*, IV, 1976, pp. 134–145.
- Goldenberg 1960 S. Goldenberg, „Contribuție la istoria Bistriței și a Văii Rodnei la începutul secolului al XVI-lea”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Historia, IV, Fasciculus 1, Cluj, 1960, pp. 59–78.
- Gross 2024 Lidia Gross, „Opt articole pentru liniștea și disciplinarea orașului Bistrița (1542)”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”*, Series Historica, tom LXIII, 2024, pp. 81–100.
- Gündisch 1976 Konrad G. Gündisch, „Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea”, în *File de Istorie*, IV, 1976, pp. 147–193.
- Gündisch 1977 Konrad G. Gündisch, „Cel mai vechi registru de socoteli al orașului Bistrița (1461, 1462)”, în *Acta Musei Napocensis*, XIV, 1977, pp. 337–347.
- Iorga 1899 Nicolae Iorga, *Documente românești din Arhivele Bistriței (Scrisori domnești și Scrisori private)*, Partea I, București, 1899.
- Kiss 1889 Lajos Kiss, „Nándorfehérvár bukása. (1521)”, în *Hadtörténelmi Közlemények*, nr. 2, 1889, pp. 546–612.
- Matei 1976 Alexandru Matei, „Arhiva orașului Bistrița – sursă important pentru cercetarea relațiilor dintre Transilvania și Moldova”, în *File de istorie*, Bistrița, IV, 1976, pp. 452–464.
- Moldovan 2009 Peter Moldovan, „Privire retrospectivă asupra Arhivelor orășenești Sibiu, Bistrița și Brașov”, în *Revista Arhivelor*, LXXXVI (2009), nr. 1, pp. 86–99.
- Mustafa 1976 Ali Mehmed Mustafa, *Istoria Turcilor*, București, 1976.
- Nussbächer 1970 Gernot Nussbächer, „Contribuții la istoricul arhivei Bistriței în secolele XVI–XX”, în *Revista Arhivelor*, anul XLVII, vol. XXXII, nr. 1, București, 1970, pp. 5–22.
- Pálosfalvi 2018 Tamás Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács. A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389-1526*, Leiden, Boston, 2018.
- Popović 2018 Marko Popović, „Siege of Belgrade in 1521 and Restoration of Fortifications after Conquest”, în: Srđan Rudić, Selim Aslantaș (eds.), *Belgrade 1521-1867*, Belgrade, 2018, pp. 5–25.
- Teutsch 1853 G.D. Teutsch, „Die Schäßburger Gemeinderechnung von 1522. Züge aus dem Sächsischen leben zur zeit des untergangs des ungrischen Reichs”, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, 1, 1853–1855, pp. 137–161.

Anexa

1r.

Registrum super stipendarios¹
contra turcas conscriptos
in profesto Trinitatis
Recepta

4 Sigmundt Schneyder	Fl. 3 d. 0
3 David Schmydt	Fl. 3 d 0
3 Mertem Perger	Fl 3
1 Pytter Weber	Fl 3
1 Nannes Breunel	Fl 3
1 Stephan Conradt	Fl 3
1 Michel Schwab	Fl 3
4 Iacob Senior Zottler	Fl 3
1 Pytter Lang	Fl 3
1 Paul Budacker	Fl 3
1 Endres Loes	Fl 3
2 David Mulner	Fl 3
2 Sigmund Fene□er	Fl 3
1 Cristel Ledrer	Fl 3

1v.

3 Volffgangk Forschter	Fl 3
3 Iorig Payer	Fl 3
1 Balint von Klauspurg	Fl 3
3 Hans Vyntzens	Fl 3
4 Marcus Bynder	Fl 3
3 Melchiar Zymer	Fl 3
3 Ioryg Loes	Fl 3
3 Thomas Solman	Fl 3
3 Bartel Schtraub	Fl 3
1 Anthal Schneyder	Fl 3
3 Thot Thamasch	Fl 3
0 Pytter Dresler	Fl 3
3 Iorig Moldner	Fl 3
2 x Hannes Rymer	Fl 3
3 Anthal Tyßler	Fl 3
3 Lorentz Pogner	Fl 3
0 Iacob Schuster	Fl 3

2 r

3 Ambrosius Brenner	Fl 3
3 Vincens Kwrschner	Fl 3

1 Astfel în original, corect: *stipendiarios*.

0 Simon Wagner	Fl 3
1 Michael Tschoff	Fl 3
3 Gabriel Lutsch	Fl 3
1 Endres Herenck	Fl 3
1 Boczkay Antal	Fl 3
0 Lorentz Weygelt	Fl 3
2 Michael Hutter	Fl 3
0 Stephan Topper	Fl 3
2 Endres Werner	Fl 3
2 Ciruus Weber	Fl 3
3 Roth Hannes	Fl 3
0 Ioryg Thumes	Fl 3
0 Fabian Frydman	Fl 3
3 Mattes Stubner	Fl 3
2 Osualt Schmydt	Fl 3
2 Cristel Zeler	Fl 3

2v.

2 Stephan Wellenweber	Fl 3
3 Endres Schneyder	Fl 3
2 Blos Topper	Fl 3
1 Endres Topper	Fl 3
4 Michael Pyntyger	Fl 3
4 Urban Renelt	Fl 3
4 Climen Schuler	Fl 3
4 Iacob Senger	Fl 3
4 Sigmundt Schpeck	Fl 3
4 Pytter Hemesch	Fl 3
4 Hannes Briber	Fl 3
2 Roth Bloß	Fl 3
2 Thomas Schneyder	Fl 3
1 Iacob Iunior Zotler	Fl 3
1 Valten Ladner	Fl 3
1 Paul Henrych	Fl 3
3 Hannes Klymen alias Iula	Fl 3

3r.

4 0 Paul Ludwydch	Fl 3
4 Lorentz Weyspeck	Fl 3
3 Merten Lang	Fl 3
1 preter Beer	Fl 3
Mates	
Steffen Baier	Fl 3
1 Iacob Bogler	Fl 3
Casper Alperch	Fl 3
4 Michel Runer	Fl 3
4 Climan Ignacz	Fl 3
3 Thonig Engler	Fl 3

3 Alexius Vincz	Fl 2
2 0 Endres Toepper	Fl 3
1 Niclos Mulner	Fl 3
2 Peter Schram	Fl 3
2 Endres Broeser	Fl 3
1 Merten Schuster	Fl 3
4 Lucas Feisel	Fl 3

3v.

3 Hannes Bartus	Fl 3
2 Lamprich Wagner	Fl 3
2 Iorig Thyрман	Fl 3
Iacob Tumel	Fl 3
3 Climan Sneider	Fl 3
0 Paul Richelt	Fl 3
4 Hannes Loebel	Fl 3
4 Iorig Werner	Fl 3
4 Sigmund Runer	Fl 3
4 Thomas Richelt	Fl 3
4 Niclos Budner	Fl 3
2 Endres Lippolt	Fl 3
3 Preter Boczs	Fl 3
3 Endres Reimer	Fl 3

96

Facit fl 288
Solvit fl 14

4r.

Feria sexta ante Plauxit
Equos

Florinos

Exposita ad stipendarios
secundum numerum equorum
Ex pecunia civitatis

Michael Schneyder	1	2 item fl 1 d. 50
Frantz Schmyd	3	6 item fl 4, d. 50
Benedick Pyrbrewer	3	6 item fl 4, d. 50
Valten Tschwrp	3	6 item fl 4 d. 50
Merten Bonchyn	1	2 item fl 1, d. 50
Stephanus Santo	4	8 item fl. 6
Balynt Gladiator	1	2
Stephan Schneyder	1	2 item fl. 1, d. 50
Stephan Zeler	†	2
Thomas Balbyrer	1	2
Mihal Stadknecht	2	4 item fl. 3

Idem Trometter	1	1 item fl. 2
Idem Pauckenschleg	1	1
Idem Furman	6	4 item fl 6
Idem Wayer Hutter		2

Suma fl 48

4v.

		Fl
Der Schreyber	1	
Caspar Bötsch	2	4 item fl 3
Der Hauptamn	4	Her Sigmund fl 4

Facit equos 36

Fest Mates	1	Fl 2
------------	---	------

Gregorius familiaris civitatis		
Habet equos	4	

Fl 13

Iohannes familiaris civitatis equum 1

5v.

Equos

Durbach Lucatz	5
Sent Iorgen	3
Lechnet	3
Payerdorff	3
Hedendorff	2
Zeppnyr	2
Nyderst waldorff	2
Treppenger	4
Mattersdorff	8
Pyntack	1
Ober waldorff	3
Iaad	3
Vynda	4
Soldorff	1

6r.

Exposita ex pecunia
stipendariorum²

Sabatho ante plauxit Stephano custodi piscinarii ad emenda necessaria ad currum civitatis	Fl. 1
Item feria tertia ante decem millium Martyrum ³ , domino Sigismundo ratione sue preparacionis ad bellum	Fl. 4 d –
Item eodem die domino Iohanni Schraut ratione sue preparacionis	Fl. 2
Item eodem die valachis pro expensis	Fl. 2
Item eodem die Rodnensibus pro expensis	Fl. 1
Item feria quinta ante decem millium Martyrum ⁴ purgatori armorum pro suis laboribus	Fl. 3
Eidem prius claviculos	Per fl. 1
Item Ladislao Fubro ratione sufferacionis equorum walachis	Fl. 0 d. 42
Item in profesto Iohannis baptiste ad preparacionem belli	Fl 4 d. 50
Ad taxam Iacobo Thornali dedimus IX illa per	Fl 130
	Fl. 48 d. 42

6v.

1521

Feria quarta ante Batholomei⁵ Michaeli pro necessariis ad currum emendis Fl. 3

7v.

Stipendarii conscripti super annum

1521

Endres Herinck	Michael Tschoff	
Endres Topper	Balint von Klauscpurg	
Stephanus Topper		
Tatrapy Matya□	Endres Schnyeder	
Stephan Conrat	Albert Denck ⁶	
Valten Ledrer		
Pytter Lang		
Schuarcz Simon	Anthal Schnyeder	
Iacob Zotler	Mattes Bertloff	Michel Verncz
Pytter Moldner	Thomas Reycheit	
Philipp Seler ⁶	Balint Schvertsag	
Michael Schuab		
Sas Mattes		
Pyter Lang		

2 Astfel în original, corect: *stipendiariorum*.

3 18 iunie 1521.

4 20 iunie 1521.

5 21 august 1521.

6 Întregit pe baza POB, seria Socoteli, IV A. 1.

Hannes Breunel
Vrben Saß
Cristel Ledrer
Bendick Byrprewer

Santo Ystwan
Hans Spelner
~~Thoma Ledrer~~⁶
Blos Haw
Endres Loes

Valten Ladner
Simon Furman
Ioryg Foeltsch
Mattes Roed
Niclos Mulner
Climen Yeckler
Paul Ludwyg
Stephan Vylleweber

Stephan Brayer⁶
Paul Henrych
Lorenz Andreaß
Paul Budacker
Pytter Weber
Fest Mattes
Bocz kay Antal
Baltisar Goltschmydt
Hanrych Balbyrer

7v.

Endres Topper
Sigmund Fenezzer
Michel Schtenkeller
~~Thomas Wellenweber~~
Silvester Goltschmydt
Hannes Gepaur
Cristel Zeler
Thomas Solman
~~Barthus Goltschmyd~~
Viczens Kurschner
Iorg Franck
Fest Melcher
Bartel Schtraub
Stephan Zinder
Iorig Loes
Iorig Peyer
Vollfgang Forschter

Lassel Maurcus

Hans Groo

Hans Meckel

Endres Breser

Hans Stubner
Hans Briber
Michel Velman

Thomas Schneyder
Gabriel Schneyder
David Mulner
Valten Tschurp
Thonig Moldner
Oswald Schmyd

Endres Lypold
Hans Zcolescher
Stephen Zeler
Lorenz Weyggel

Pytter Schram
~~Fracz Schmydt~~
Paul Gotschack

Blos Kwr
Roth Bloß
Thytys Schram
Stephan Zeler
Endres Breser

Simon Wagner
Andres Werner
Cirues Weber
Michel Hutter

Iorig Thyрман

Merten Lang
Gabriel Schnitzer
Heronimus Ledrer
Mattes Goltschmyd
Ambrosius Brenner
Michael Pyntiger
Hannes Rymer
Thot Tamasch
Petrus Botsch
Stephan Lutsch
Caspar Dyack
~~Melchior Rymer~~
~~Marcus Bynder~~
~~Merten Schmyd~~

Iacob Senger

Mattes Straub

Benedick Lassel

Hans Schneyder

Hannes Climen
Sigmund Flescher
Blos Topper

secundum

Iorig Moldner
Hannes Viczens
Piter Oleß
Jungk Valten
Lorenz Pogner
Piter Schnertfog
Gabriel Lutsch
Rot Hannes
Pytter Dresler
David Schmyd
Merten Bomchyn
Thonig Pynder
Sigmund Speck
Mattes Flescher
Antel Dyschler

Stephan Dresler
Fabian Fridman

Hannes Briber
Hannes Teubel
Francz Purgfurst

Climan Schuler

Pitter Hemesch
Iorig Thumes
Mattes Stubner
Iorig Horwader
Urban Renelt
Nicklos Kestner

Iorig Horwader
Sigmund Schneyder

Urben Renelt
Stephen Engler
Endres Werner

Hans

Endres Kolsten Hans Herbst

Hans

8r.

Dominicus Schuster
Melcher Schatz
Iacob Schuster
Iacob Schmyd
~~Benedick Boman~~
Endres Fayner
~~Michel Schneider~~
Melcher Rymer
Lucas Feyzel
Climen Schneider
Sigmundt Rymer
Climen Ignacz
Michel Rymer
Merten Scherer
~~Iacob Myldt~~
Iacob Zotler
Thomas Balbirer
Lorenz Weyspeck
Benedick Tzopp
Iorig Werner
Hans Albrycht

Paul Reichelt
Hans Schraut
Hans Lobel
Iungk Stephan
Philipp Flescher
Michel Scherer
Iacob Thunel
Caspar Schneyder
Caspar Botsch

8v.

Kopia βynt vorkaust word

Hastas sive lanceas vendidimus rusticis in nostro districtu commorantis

Item ipso die in profesto Trinitatis 4 d. 20

Arma ex pretorio recepta

geben Michael
geben Stephan
Ist geben Caspar
Mihal

Schneyder	ünberken heubel
Schneyder	ünberken heubel
Borsch	uynberken heubel
Statkerecht	uynberken heubel